

کتاب دوم

طراحی یک برنامه آموزشی در حوزه سلامت

کلیات کارگاه طراحی برنامه آموزشی در حوزه سلامت

مقدمه

یک برنامه آموزشی در حوزه سلامت، زمانی اثربخش خواهد بود که براساس یک برنامه آموزشی علمی و دقیق، طراحی شده باشد. بدون داشتن یک طرح آموزشی، هیچ مداخله آموزشی به اهداف مورد نظر خود نمی رسد. با استفاده از این فرایند تعریف شده است که برنامه ریزان آموزشی می توانند پس از تعیین و اولویت بندی نیازها، اهداف یادگیری تدوین کنند، محتوای آموزشی تهیه نمایند و روش ها و شیوه های آموزشی انتخاب نمایند.

این برنامه آموزشی با هدف آشنا کردن شرکت کنندگان با اصول علمی و مراحل طراحی برنامه آموزشی در برنامه های آموزش سلامت طراحی شده است تا آنان بتوانند با کمک مطالب علمی و راهنماهای عملی ارائه شده در این کارگاه، برنامه های آموزشی مرتبط با مشکلات آموزش سلامت منطقه خود طراحی کنند. در این بخش، تلاش می شود با کمک راهبردهای یادگیری مشارکتی، گروه هدف برای رسیدن به اهداف آموزشی هدایت شوند.

اهداف رفتاری

انتظار می رود که در پایان این کارگاه آموزشی، شرکت کنندگان قادر باشند بدون مراجعه به منابع آموزشی:

- ۱- مراحل انجام طراحی یک برنامه آموزشی را نام ببرند.
- ۲- اهمیت تعیین اهداف آموزشی را توضیح دهند.
- ۳- انواع اهداف آموزشی را شرح دهند.
- ۴- طبقه بندی اهداف آموزشی را در سه حیطه شناختی، عاطفی و روانی حرکتی توضیح دهند.
- ۵- راه های تعیین رفتارهای ورودی فراگیران را نام ببرند.
- ۶- اصول انجام ارزشیابی تشخیصی در یک برنامه آموزشی را بیان کنند.
- ۷- معیارها و اصول انتخاب محتوا را شرح دهند.
- ۸- اجزای یک طرح درس را نام ببرند.
- ۹- الگوی آموزشی را تعریف کنند.
- ۱۰- انواع الگوهای آموزشی را توضیح دهند.
- ۱۱- عوامل موثر بر انتخاب روش های آموزشی را شرح دهند.
- ۱۲- انواع روش های آموزشی را توضیح دهند.

گروه هدف

گروه هدف اختصاصی در این برنامه آموزشی، کارشناسان مسئول واحدهای آموزش سلامت دانشگاه های علوم پزشکی کشور، به عنوان افراد مرجع در برنامه های آموزشی و اطلاع رسانی در حوزه سلامت تحت پوشش دانشگاه های علوم پزشکی کشور هستند ولی با توجه به اهمیت نقش آموزش در فعالیت های سایر کارشناسان حوزه سلامت، محتوای آن می تواند برای گروه های مختلف کارشناسی نیز مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به شیوه کارگاهی در ارائه این بخش، پیشنهاد می شود تعداد افراد شرکت کننده در کارگاه از ۳۰ نفر تجاوز نکند تا امکان استفاده بهینه از مطالب ارائه شده فراهم گردد.

عناوین مورد بحث

۱. مراحل یک برنامه ریزی آموزشی
۲. انواع اهداف آموزشی
۳. حیطه های سه گانه یادگیری
۴. تعیین رفتارهای ورودی فراگیران و ارزشیابی تشخیصی
۵. انتخاب و تدوین محتوای آموزشی
۶. الگوهای آموزشی
۷. روش ها و شیوه های آموزشی
۸. عوامل موثر بر انتخاب روش های آموزشی
۹. تدوین طرح درس

مدت زمان برنامه

این کارگاه در دو روز متوالی برگزار می شود و شرکت کنندگان در هر روز حداقل هشت ساعت مفید در کارگاه حضور دارند. کارگاه متشکل از جلسات عمومی و کار گروهی است.

امکانات مورد نیاز برای اجرای برنامه

۱- مکان کارگاه

- سالنی با ظرفیت ۴۰ نفر، با میز U شکل، صندلی های راحت و تجهیزات صوتی مناسب
- فضای مناسب برای برگزاری جلسات کار گروهی مجزا از سالن اصلی دارای میز و صندلی و وایت برد
- پرده نمایش و اورهد، ویدئو پروژکتور و کامپیوتر، وایت برد و ماژیک وایت بورد

۲- مواد مصرفی

- فولدر یا کلاسور حاوی چند برگه سفید A4، خودکار و بسته آموزشی کارگاه
- طلق شفاف و ماژیک آن ثبت نتایج کارهای گروهی
- پذیرایی متناسب با امکانات موجود

نحوه ارزیابی شرکت کنندگان

- ارزیابی ابتدایی شرکت کنندگان با استفاده از پیش آزمون طراحی شده
- ارزیابی مرحله ای با استفاده از پرسش های مرحله ای و سنجش میزان حضور فعال شرکت کنندگان
- ارزیابی پایانی شرکت کنندگان با استفاده از پس آزمون طراحی شده
- می توان ارائه یک طرح برنامه آموزشی در حوزه فعالیت کاری شرکت کنندگان را به عنوان شرط لازم برای دریافت گواهی نهایی برنامه آموزشی تعیین کرد.

منابع مورد استفاده

1. McKenzi JF, Neiger BL, Smeltzer JL. Planning, Implementing and Evaluating Health Promotion Programs, a primer, 2005. 4th Edition. Pearson Education, San Francisco.
2. Butler JT. Principles of Health Education and Health Promotion, 2001. 3rd Edition. Wadsworth Thomson Learning, Belmonte.
۳. شعبانی ح. مهارت های آموزشی و پرورشی (روش ها و فنون تدریس)، ۱۳۸۲، چاپ شانزدهم، انتشارات سمت، تهران.

برنامه روز اول

موضوع	زمان	ساعت	مجری
افتتاحیه کارگاه و بیان اهداف	۳۰ دقیقه		
معارفه شرکت کنندگان	۳۰ دقیقه		-
اصلاحات و مفاهیم طراحی برنامه آموزشی	۴۰ دقیقه		
تدوین اهداف آموزشی	۴۰ دقیقه		
استراحت و پذیرایی	۲۰ دقیقه		-
انجام کار گروهی ۱	۶۰ دقیقه		شرکت کنندگان
ارائه نتایج کار گروهی ۱	۴۰ دقیقه		نمایندگان گروه ها
ناهار و نماز	۶۰ دقیقه		-
حیطه های یادگیری	۴۰ دقیقه		
انجام کار گروهی ۲	۶۰ دقیقه		شرکت کنندگان
ارائه نتایج کار گروهی ۲	۴۰ دقیقه		نمایندگان گروه ها

برنامه روز دوم

موضوع	زمان	ساعت	مجری
مرور مطالب روز اول	۱۰ دقیقه		
انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی	۴۰ دقیقه		
انجام کار گروهی ۳	۶۰ دقیقه		شرکت کنندگان
ارائه نتایج کار گروهی ۳	۴۰ دقیقه		نمایندگان گروه ها
استراحت و پذیرایی	۲۰ دقیقه		-
الگوها و روش های آموزشی	۴۰ دقیقه		
ناهار و نماز	۶۰ دقیقه		-
اصول نوشتن طرح درس	۴۰ دقیقه		
کار گروهی ۴	۶۰ دقیقه		شرکت کنندگان
ارائه نتایج کار گروهی ۴	۴۰ دقیقه		نمایندگان گروه ها
جمع بندی کارگاه و ارزشیابی پایانی	۳۰ دقیقه		-

پرسش های پیش آزمون / پس آزمون (Pretest/Posttest)

۱- کدام مرحله در طراحی یک برنامه آموزشی قبل از سایر مراحل انجام می شود؟

الف- انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی

ب- انتخاب روش ها و تکنیک های آموزشی

ج- تعیین اهداف آموزشی

د- تحلیل آموزشی

۲- کدام مورد از فواید تعیین اهداف آموزشی به مشار نمی رود؟

الف- اهداف آموزشی راهنمایی برای تعیین و تدوین محتوای آموزشی به شمار می روند..

ب- تعیین اهداف آموزشی به انتخاب روش ها و شیوه های آموزشی مناسب منجر می شود.

ج- اهداف آموزشی سبب می شود تا برنامه آموزشی اثربخش باشد.

د- اهداف آموزشی زمینه ساز طراحی و انجام درست و منطقی ارزشیابی برنامه خواهد بود.

۳- در یک هدف رفتاری (هدف آموزشی اختصاصی)، وجود کدام جزء ضروری نیست؟

الف- بیان مهارت یا دانشی که فراگیر باید کسب کند، یا عمل و مهارتی که قادر به انجام آن شود.

ب- رفتار مورد نظر در چه موقعیتی انجام می شود یا انجام خواهد شد.

ج- معرفی گروه هدفی که قرار است آن رفتار را انجام دهد.

د- سطح مشخصی از یادگیری که از قبل مشخص شده و باید فراگیر به آن دست پیدا کند.

۴- کدام مورد از نکات اصلی و ضروری در تنظیم اهداف رفتاری به شمار نمی رود؟

الف- مشخص کردن محدودیت هایی که فراگیران در فرایند یادگیری با آنها مواجه هستند.

ب- در نظر گرفتن وضعیت ورودی فراگیران قبل از شروع یادگیری

ج- مرتب کردن اهداف براساس اولویت های یادگیری در فراگیران

د- تعیین شرایط و ویژگی های آموزش دهنده

۵- در یک برنامه آموزشی یکی از اهداف رفتاری این است:

در پایان برنامه فراگیر بتواند روش سخنرانی را با روش بحث گروهی مقایسه کند.

این هدف در کدام حیطه یادگیری است؟

الف- حیطه شناختی

ب- حیطه عاطفی

ج- حیطه روانی حرکتی

د- حیطه مهارتی

۶- بیان آموخته ها با زبان خود فراگیر مشخصه کدام سطح از حیطه شناختی (Cognitive) است؟

الف- دانش (Knowledge)

ب- درک (Comprehension)

ج- به کاربرستن (Application)

د- تحلیل (Analysis)

۷- سطح "سازماندهی ارزش ها" در حیطه عاطفی (Affective) با کدام مورد منطبق است؟

الف- تمایل برای توجه به یک پدیده، محرک یا موضوعات خاص

ب- مشارکت فعالانه مخاطب و نشان دادن واکنش او نسبت به موضوع مورد نظر

ج- ارزش قائل شدن برای پدیده یا موضوع خاص

د- جمع بین ارزش های مختلف و تلاش برای رفع تناقض بین آنها

۸- جمله " فراگیر با دقت، سرعت و ظرافت رفتار آموخته شده را انجام می دهد و اشتباهات خود را به حداقل می

رساند." به کدام سطح حیطه روانی حرکتی (Psychomotor) مربوط است؟

الف- دقت

ب- عادی شدن

ج- هماهنگی حرکات

د- اجرای مستقل

۹- کدام مورد از جمله موارد کاربرد ارزشیابی تشخیصی (Diagnostic Evaluation) نیست؟

الف- تشخیص شرایط محیطی و امکانات ناکافی برای فرایند یادگیری

ب- تشخیص فراگیرانی که توانایی لازم را برای یادگیری ندارند

ج- تشخیص فراگیرانی که در مطلب مورد نظر مشکل دارند

د- تشخیص مشکلات و نقاط ضعف فراگیران در یادگیری

۱۰- در انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه های آموزشی، پاسخ به کدام پرسش چندان ضروری نیست؟

الف- آیا محتوای آموزشی، اهداف آموزشی را پوشش می دهد؟

ب- آیا محتوای آموزشی، با سطح سواد و قدرت یادگیری فراگیران متناسب است؟

ج- آیا محتوای آموزشی، با سطح توانایی آموزش دهنده برای ارائه مطالب همخوانی دارد؟

د- آیا محتوای آموزشی، فراگیران را آماده انجام رفتار یا مهارت مورد نظر می کند؟

۱۱- کدامیک از معیارهای اصلی در انتخاب محتوای آموزشی به شمار نمی روند؟

الف- علاقه آموزش دهنده

ب- اعتبار

ج- علاقه فراگیران

د- سودمندی برای مخاطبان

۱۲- در برنامه آموزشی که برای زنان خانه دار مراجعه کننده به مرکز بهداشتی درمانی طراحی شده است، کدام نوع سازماندهی

محتوای آموزشی را مناسب تر می دانید؟

الف- ابتدا مسایل عینی (Objective) و سپس موارد ذهنی (Subjective) بیان شوند.

ب- از مفاهیم ساده شروع و در مراحل بعد، مفاهیم پیچیده مطرح شوند.

ج- ابتدا آنچه باید آموزش ببینند (Must Know) بیان شود و سپس به مواردی که دانستن آن مفید یا خوب است (Better to know & Nice to know) پرداخته شود.

د- ابتدا کلیات محتوای آموزشی ارائه و پس از آن جزئیات مطرح شود.

۱۳- یادگیری معنادار که در آن برقراری ارتباط بین مطالب جدید با مطالبی که فراگیر از گذشته در ذهن خود دارد، شکل می گیرد، مشخصه کدام الگوی آموزش است؟

الف- الگوی عمومی

ب- الگوی پیش سازمان یافته

ج- الگوی آموزش فردی

د- الگوی حل مساله

۱۴- تفاوت اساسی بین روش های آموزشی تعلیمی و مشارکتی کدام است؟

الف- هزینه های روش های مشارکتی در مقایسه با روش های تعلیمی بیشتر است.

ب- در روش های تعلیمی، منابع آموزشی محدود به آموزش دهنده است ولی در روش های مشارکتی منابع آموزشی فقط آموزش دهنده نیست.

ج- اثربخشی روش های تعلیمی در برنامه های آموزشی کمتر از روش های مشارکتی است.

د- در روش های تعلیمی، آموزش گیرنده محور اساسی در تمام اجزای برنامه آموزشی است ولی در روش های مشارکتی، آموزش دهنده اصل است.

اصطلاحات و مفاهیم پایه در طراحی یک برنامه آموزشی

طراحی آموزشی (Educational Planning): فرایندی است که در زمان آماده سازی یک فعالیت آموزشی طی می شود. وجود یک چارچوب مشخص و نظام مند برای برای تنظیم اهداف یادگیری، تهیه محتوای آموزشی و انتخاب روش های آموزشی مناسب، تصمیم گیری در مورد آنچه که قرار است در طی یک فعالیت آموزشی به دست آید و نحوه به دست آوردن آن را امکان پذیر می سازد.

مراحل یک برنامه ریزی آموزشی: بعد از شناسایی و اولویت بندی نیازهای آموزشی که در بخش قبل به تفصیل به آن پرداخته شد، سایر مراحل طراحی یک برنامه آموزشی به ترتیب زیر خواهد بود:

- ۱- تعیین اهداف آموزشی
- ۲- تحلیل آموزشی
- ۳- انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی
- ۴- تعیین الگوهای آموزش و تدریس
- ۵- انتخاب روش ها و تکنیک های آموزشی

مرحله اول: تعیین اهداف آموزشی

بدون تعیین اهداف آموزشی در یک برنامه ریزی آموزشی، نمی توان مشخص کرد که قرار است کجا برویم و به چه دست پیدا کنیم. تعیین اهداف آموزشی باعث می شود تا:

- مسیر و جهت حرکت در یک برنامه آموزشی به آسانی مشخص شود.
- به عنوان راهنمایی در مراحل تعیین و تدوین محتوای آموزشی مورد استفاده قرار گیرد.
- روش ها و شیوه های آموزشی مناسب انتخاب شود.
- به انتخاب مواد و وسایل مناسب در فعالیت های آموزشی کمک شود.
- ارزشیابی برنامه به شکلی درست و منطقی طراحی و اجرا شود.

سه منبع عمده تعیین اهداف آموزشی عبارتند از: نیاز فراگیران، نیاز جامعه و نظرات و دیدگاه های متخصصان که در بخش اول این مجموعه (کتاب نیازسنجی آموزشی) آمده است.

اهداف آموزشی کلی (General Instructional Objective- GIO)

این دسته از اهداف که جهت کلی حرکت در طی یک برنامه آموزشی را مشخص می کنند و سبب هماهنگی کلیه فعالیت های آموزشی می شوند، معمولاً به صورت عبارت های کلی و مبهم بیان می شوند، قابل تفسیر بوده و در مقایسه با اهداف اختصاصی یا رفتاری تحقق آنها نیاز به مدت زمان بیشتری دارد. این نوع اهداف، به صورت پیامد یادگیری (Learning Outcomes) بیان می شوند و نه به صورت فرایند یادگیری (Learning Process). مجموعه چند هدف اختصاصی است که یک هدف کلی را شکل می دهد.

مرحله دوم: تحلیل آموزشی

فرایندی که در طی آن هدف کلی آموزشی به وظایف یا اعمالی که فراگیر باید انجام دهد و یا معلومات و مهارت هایی که پس از اجرای آموزش باید کسب کند، تبدیل می شود، تحلیل آموزشی نام دارد. در طی تحلیل آموزشی، هدف کلی به اهداف آموزشی اختصاصی و رفتاری تبدیل می شوند:

- اهداف مرحله ای: رفتاری که باید فراگیر ضمن آموزش و قبل از رسیدن به اهداف رفتاری نهایی از خود نشان دهد.
 - اهداف رفتاری نهایی: رفتاری که فراگیر پس از پایان دوره آموزشی باید از خود نشان دهد.
- با تعیین ارتباط بین اهداف کلی و اختصاصی و مرتب کردن اهداف از سطوح یادگیری ساده (اهداف مرحله ای) به سطوح یادگیری مشکل (هدف نهایی)، می توان اهداف رفتاری مناسب تدوین کرد.
- در تدوین اهداف آموزشی سه شکل از ارتباط اهداف با یکدیگر وجود دارد:
- ۱- ممکن است ارجحیت یک هدف بر هدف دیگر مهم باشد و قبل از تحقق هدف پایین تر، رسیدن به هدف بالاتر امکان پذیر نباشد (اهداف تسلسلی)
 - ۲- ممکن است اهداف در یک سطح قرار بگیرند و نسبت به هم تقدم نداشته باشند (اهداف همتراز)
 - ۳- ممکن است ارتباط اهداف اختصاصی حالت ترکیبی داشته باشد و اجزای هدف رفتاری نهایی را مجموعه اهداف تسلسلی و همتراز تشکیل دهند.

اهداف آموزشی اختصاصی (Specific Observable Behavior- SOB): این نوع اهداف آموزشی که با نام اهداف رفتاری

نیز شناخته می شوند، در طراحی یک برنامه آموزشی جایگاه ویژه ای دارند. با توجه به کلی بودن و ابهام معمول در اهداف کلی نوشته شده، امکان استفاده آسان از این نوع اهداف وجود ندارد و به همین دلیل با تقسیم اهداف کلی به اجزای کوچکتر، شانس دستیابی به آنها افزایش می یابد. این دسته از اهداف آموزشی، دارای جنبه های عملی بیشتر بوده و واضح و روشن بیان می شوند و به همین دلیل قابل تعبیر و تفسیر نخواهند بود. اهداف اختصاصی برخلاف اهداف کلی محدودتر، مشخص تر و قابل اندازه گیری هستند و آنچه انتظار داریم در فراگیر پس از یادگیری مطلبی خاص رخ دهد، را مشخص می کند. اهداف رفتاری، رفتارهای ویژه ای هستند که فراگیران باید از خود بروز دهند تا مشخص شود یادگیری رخ داده است.

یک هدف رفتاری دارای سه جزء اصلی رفتار، شرایط و معیار است که با استفاده از یک فعل رفتاری مشخص و قابل اندازه گیری نوشته می شود. رفتار، مهارت یا دانشی است که فراگیر باید کسب کند، یا عمل و مهارتی است که قادر به انجام آن باشد. شرایط مشخص می کند که رفتار مورد نظر در چه موقعیتی انجام می شود یا انجام خواهد شد. معیار نیز حد نصابی است که بر اساس آن رفتار مورد نظر در فراگیر ارزشیابی می شود، یا سطح مشخصی از یادگیری است که از قبل مشخص شده است و باید فراگیر به آن دست پیدا کند.

برای تعیین شرایط در یک هدف رفتاری لازم است پاسخ سه سؤال زیر مشخص شود:

۱. فراگیر در هنگام انجام رفتار یا عملکرد مورد نظر چه وسایل و منابعی در اختیار خواهد داشت؟ (امکانات)
۲. فراگیر در هنگام عملکرد از کاربرد کدام وسایل و منابعی محروم خواهد بود؟ (محدودیت ها)
۳. در کدام شرایط فراگیر به انجام رفتار خواهد پرداخت؟ (اوضاع و احوال عملکرد)

برای تعیین معیار در یک هدف رفتاری می توان محورهای زیر را مدنظر قرار داد:

۱. تعیین محدوده زمانی برای انجام رفتار
۲. تعیین محدوده تعداد پاسخ های درست
۳. درصد یا نسبت مربوط به رفتار
۴. ویژگی های رفتار یا عملکرد مورد نظر

برای نوشتن اهداف رفتاری لازم است از افعال مشخص، قابل مشاهده و قابل اندازه گیری استفاده کرد. با توجه به حیطه های یادگیری مورد نظر در برنامه آموزشی (که در سطور آینده توضیح داده خواهد شد) فعل هایی مانند نام بردن، تعریف کردن، طبقه بندی کردن، ساختن، توصیف کردن، تفسیر کردن، توضیح دادن، شناسایی کردن، تخمین زدن، ارزیابی کردن، حل کردن و ... کاربرد زیادی دارد. نمونه اهداف آموزشی در زیر آمده است:

هدف کلی: آشنایی با ارزشیابی آموزشی

اهداف رفتاری: انتظار می رود با این دوره آموزشی فراگیر بدون استفاده از منابع آموزشی و جزوات خود بتواند:

۱- سه نوع ارزشیابی آموزشی مورد استفاده در برنامه های آموزشی را نام ببرد.

۲- حداقل سه مورد از مزایای ارزشیابی آموزشی را نام ببرد.

ویژگی های یک هدف رفتاری

- ۱- فراگیر محور هستند: اهداف رفتاری برآنچه که انتظار می رود فراگیر انجام دهد تاکید می کنند نه بر آنچه انتظار می رود فرد آموزش دهنده انجام دهد.
- ۲- نتایج و بروندهای یادگیری را توصیف می کنند نه فعالیت هایی که منجر به نتایج می شوند.
- ۳- با وجود یک فعل واضح و روشن در بیان اهداف رفتاری، این نوع اهداف واضح و قابل درک هستند.
- ۴- قابل مشاهده و اندازه گیری هستند: استفاده از افعال قابل مشاهده در توصیف و بیان اهداف رفتاری سبب شده است تا این اهداف قابل مشاهده و اندازه گیری باشند.

مزایای استفاده از اهداف رفتاری در فرایند آموزش

- ۱- کمک به آموزش دهنده برای انتخاب محتوای آموزشی مناسب
- ۲- راهنما برای انتخاب روش های آموزشی مناسب و رسانه های آموزشی
- ۳- به عنوان راهنما برای انجام ارزشیابی آموزشی
- ۴- استفاده از این اهداف در فرایند خود ارزیابی پیشرفت فراگیران در هر مرحله از آموزش

اصول تدوین اهداف رفتاری

- ۱- رعایت تناسب اهداف با شرایط و امکانات جامعه و نیازهای آن
- ۲- هماهنگی اهداف با شرایط و امکانات فراگیر و نیازهای او
- ۳- واضح و صریح بودن اهداف
- ۴- قابلیت اجرا
- ۵- انعطاف پذیری

۶- توجه به تفاوت های فردی فراگیران در تعیین اهداف

۷- هماهنگی بین اهداف نوشته شده

۸- طبقه بندی اهداف در سه گروه شناختی، عاطفی و روانی حرکتی با توجه به حیطه های یادگیری

نکات ضروری در اهداف رفتاری

۱- تعیین رفتاری که فراگیر باید از نظر سطح و نوع عملکرد پس از آموزش باید از خود نشان دهد.

۲- مشخص کردن محدودیت هایی که فراگیر حین یادگیری با آنها مواجه است.

۳- تعیین معیار یا سطح مورد قبول برای یادگیری اهداف (میزان حداقل یادگیری)

۴- مرتب کردن اهداف به ترتیب اولویت یادگیری پس از تعیین اهداف آموزشی

۵- در نظر گرفتن توانایی های و دانش ورودی فراگیران قبل از شروع یادگیری

کار گروهی ۱

با نظر اعضای گروه و از بین نیازهای آموزشی مرتبط با مشکلات سلامت منطقه، سه مورد را انتخاب کنید. تعیین نیازهای آموزشی با شناسایی عوامل رفتاری مرتبط با مشکلات سلامت امکان پذیر است. برای هر سه نیاز آموزشی تعیین شده، اهداف آموزشی کلی و اهداف رفتاری بنویسید. ویژگی های اصلی اهداف رفتاری را در نوشتن آنها رعایت کنید.

طبقه بندی اهداف آموزشی براساس حیطه های یادگیری بلوم: طبقه بندی اهداف آموزشی در حیطه های مختلف یادگیری به تجربه و تخصص نیاز دارد، زیرا اهداف از نظر ماهیت و نیز درجه سادگی و پیچیدگی در سطوح مختلف قرار می گیرند. برخی از اهداف، نگرش ها، تمایلات و ارزش های فراگیران را دربرمی گیرند، در حالی که برخی دیگر بر ساخت شناختی و یا مهارت های عملی آنان تاکید دارد. اهدافی که کسب اطلاعات و تشکیل عادات ساده را هدفگیری می کنند، ساده و اهدافی که به کسب قدرت تحلیل و یا بررسی ارزش ها در گروه هدف توجه دارند پیچیده خواهند بود. دستیابی به اهداف آموزشی یک برنامه، با مجموعه ای از این حیطه ها سروکار دارد. طبقه بندی که بنیامین بلوم و همکارانش برای اهداف آموزشی معرفی کرده اند، یکی از شناخته شده ترین دسته بندی هاست که در آن سه حیطه یادگیری در نظر گرفته می شود. این حیطه ها عبارتند از:

- ۱- **حیطه شناختی (Cognitive):** شامل اهدافی می شود که محتوای مربوط به آنها جنبه نظری داشته و یادگیری آنها مستلزم فعالیت های ذهنی و عقلانی است. مثال: فراگیر بتواند مراحل برنامه ریزی آموزشی را توضیح دهد.
 - ۲- **حیطه عاطفی (Affective):** مربوط به اهدافی می شود که محتوای مربوط به آنها جنبه ایجاد و یا تغییر نگرش، طرز فکر و ارزش ها را دارد. مثال: فراگیر بتواند در مباحث علمی از لزوم برنامه ریزی آموزشی در برنامه های آموزشی دفاع کند.
 - ۳- **حیطه روانی حرکتی (Psychomotor):** محتوای مربوط به اهداف این حیطه، اختصاص به آموزش مهارت ها دارد. مثال: فراگیر بتواند برای یک موضوع مشخص سلامت، برنامه ریزی آموزشی انجام دهد.
- برای هر یک از سه حیطه فوق چندین مرحله فرعی تعریف شده است که در سطوح متفاوتی قرار می گیرند و با استفاده از افعال مناسب نوشته می شوند. ترتیب این سطوح از ساده ترین تا پیچیده ترین سطح است و برای رسیدن به هر سطح، لازم است مراحل قبل از آن طی شده باشد.

سطوح مختلف حیطه شناختی

- ۱- **دانش (Knowledge):** کسب یا به خاطر آوردن آنچه فراگیر قبلاً آموخته است در این حیطه قرار می گیرد. استفاده از افعالی مانند تعریف می کند، مشخص می کند، بیان می کند، نام می برد، نشاندهنده این سطح است.
- ۲- **درک (Comprehension):** فهمیدن و دریافت معنای یک مطلب و بیان آن با زبان خود فراگیر مشخصه این سطح است. افعالی مانند توضیح می دهد، برگردان می کند، تمیز می دهد، مثال می زند، استنتاج می کند، بسط می دهد، در این سطح مورد استفاده قرار می گیرد.
- ۳- **به کار بستن (Application):** توانایی به کار بردن آموخته ها در موقعیت های جدید و واقعی. استفاده از افعالی مانند محاسبه می کند، به کار می برد، تهیه می کند، حل می کند، نمایش می دهد، مربوط به این سطح از حیطه شناختی است.
- ۴- **تحلیل (Analysis):** قابلیت تفکیک یک مطلب به اجزا تشکیل دهنده آن. در این سطح استفاده از افعالی مانند تجزیه می کند، مشخص می کند، تصویر می کند، طراحی می کند، ارتباط می دهد، انتخاب می کند، تفکیک می کند، معمول است.
- ۵- **ترکیب (Synthesis):** توانایی قرار دادن اجزا و عناصر جدا شده در کنار هم و تشکیل یک کل جدید. افعال در این سطح عبارتند از: طبقه بندی می کند، ترکیب می کند، خلق می کند، اصلاح می کند، اختراع می کند، طرح می دهد

۶- **ارزشیابی و قضاوت (Evaluation and Judgment):** توانایی مقایسه و قضاوت درباره مطالب. افعال ارزیابی می کند، مقایسه می کند، نتیجه گیری می کند، انتقاد می کند، اثبات می کند، در این سطح مورد استفاده قرار می گیرند.

سطوح مختلف حیطه عاطفی

- ۱- **دریافت (Receiving):** تمایل برای توجه به یک پدیده، محرک یا موضوعات خاص. افعالی مانند گوش می دهد، می پرسد، توصیف می کند، اشاره می کند، قرار می دهد، در این سطح به کار می روند.
- ۲- **پاسخ دادن (Responding):** مشارکت فعالانه مخاطب و نشان دادن واکنش او نسبت به موضوع مورد نظر. کاربرد افعالی مانند جواب می دهد، کمک می کند، اجرا می کند، تمرین می کند، مطالعه می کند، می گوید، می نویسد، در این سطح است.
- ۳- **ارزشگذاری (Valuing):** ارزش قائل شدن برای پدیده یا موضوع خاص. افعالی مانند تصدیق می کند، کامل می کند، دفاع می کند، سهیم می شود، تشکیل می دهد، گزارش می دهد، ویژه این سطح است.
- ۴- **سازماندهی ارزش ها:** جمع بین ارزش های مختلف و ساختن یک نظام ارزشی. افعالی چون تعمیم می دهد، ارتباط می دهد، تکمیل می کند، ادغام می کند، سازمان می دهد در این سطح است.
- ۵- **درونی شدن ارزش ها:** بالاترین سطح در حیطه عاطفی است که با تبلور ارزش ها در رفتار و شیوه زندگی فراگیر و حفظ عادات خوب مشخص می شود. در این سطح افعالی مانند رسیدگی می کند، تشخیص می دهد، استفاده می کند، تجدیدنظر می کند، پیگیری می کند، مورد استفاده قرار می گیرد.

سطوح مختلف حیطه روانی حرکتی

- ۱- **مشاهده (Observation):** فراگیر رفتاری را که مربی انجام می دهد مشاهده می کند تا بتواند از حرکات و رفتار مربی تقلید کند. افعالی مانند دنبال می کند، الگوبرداری می کند، پیاده می کند، جدا می کند، برای نوشتن اهداف در این سطح کاربرد دارند.
- ۲- **اجرای مستقل (Independent Performance):** در این سطح وابستگی به مربی ناچیز بوده و نیازی به کمک مستقیم او نیست، هر چند نظارت و هدایت او تداوم دارد. افعالی مانند اندازه می گیرد، مرتب می کند، قرار می دهد، انجام می دهد، در این سطح مورد استفاده قرار می گیرند.
- ۳- **دقت (Accuracy):** در این سطح، فراگیر با دقت، سرعت و ظرافت رفتار آموخته شده را انجام می دهد و اشتباهات خود را به حداقل می رساند. استفاده از همان افعال مرحله قبل ولی با بیان مناسب قیدهای سرعت، دقت و یا ظرافت مشخصه این سطح است.
- ۴- **هماهنگی حرکات (Coordination of Actions):** در این سطح، بین مجموعه ای از اعمال هماهنگی برقرار می شود و فراگیر توانایی انجام چندین حرکت را به طور همزمان دارد.

۵- **عادی شدن (Normality):** بالاترین مرحله یادگیری در حیطه روانی حرکتی است که در آن فراگیر رفتار را به صورت خودکار و بدون نیاز به تفکر و صرف انرژی برای هماهنگ کردن فعالیت ها انجام می دهد. افعالی که بر جنبه ماهرانه انجام یک فعالیت تاکید دارند، در این سطح به کار می روند.

تعیین رفتار ورودی فراگیران و ارزشیابی تشخیصی

در گروه هدف الزاما معلومات و مهارت های موجود از قبل یکسان نیستند و. اطلاع از این دانسته ها و مهارت ها و طراحی برنامه آموزشی بر مبنای آنها می تواند اثربخشی برنامه طراحی شده را بالا ببرد. مجموعه فعالیت هایی که برای قراردادن فراگیر در موقعیتی که بتواند وارد فرآیند آموزش شود و نیز کشف موانع یادگیری در آنها برای رسیدن به اهداف آموزشی انجام می شود، ارزشیابی تشخیصی نام دارد.

برخی خصوصیات فراگیران که می تواند باعث تفاوت در میزان یادگیری آنها شود، عبارتند از:

- خصوصیات فیزیکی فراگیران مانند سلامت بدنی ذهنی عاطفی، هیجانان و فشارهای روانی و عاطفی
- سن و رشد ذهنی فراگیر
- انگیزه یادگیری و گرایش فراگیر نسبت به موضوع
- میزان اطلاعات فراگیران از موضوع آموزش

موارد استفاده از ارزشیابی تشخیصی را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- تشخیص فراگیرانی که توانایی لازم را برای یادگیری ندارند
- تشخیص فراگیرانی که در مطلب مورد نظر مشکل دارند
- تشخیص مشکلات و نقاط ضعف فراگیران در یادگیری

پیش آزمون نمونه ای از ابزارهای مورد استفاده برای ارزشیابی تشخیصی است و براساس نتایج آن می توان نقطه شروع آموزش و نخستین گام در برنامه آموزشی را مشخص کرد.

روش های مختلفی برای مقابله با نواقص رفتارهای ورودی فراگیران وجود دارد که برخی از آنها عبارتند از:

- آموزش فردی و اجرای شیوه های آموزش اصلاحی
- مرور رفتارهای ورودی در کلاس بطور جمعی پیش از شروع به آموزش تازه
- تغییر تکلیف یادگیری به اشکال مختلف تا پیش نیازهای متفاوتی را ایجاد کند.
- تغییر اهداف و محتوای درس که منجر به تغییر رفتارهای ورودی مورد نیاز شود.

کار گروهی ۲

- با توجه به طبقه بندی حیطة های سه گانه یادگیری، مشخص کنید که هر یک از اهداف رفتاری که در کار گروهی قبل نوشته اید در کدام یک از سه گروه شناختی، عاطفی و روانی حرکتی قرار می گیرند؟
- برای یکی از نیازهای آموزشی انتخاب شده در کار گروهی قبل و با در نظر گرفتن سطوح مختلف هر یک از حیطة های یادگیری، اهداف رفتاری بنویسید.

مرحله سوم: انتخاب و سازماندهی محتوای آموزشی

محتوای آموزشی، اصول و مفاهیمی هستند که به فراگیران ارائه می شود تا ورود آنان را به فعالیت های آموزشی و نیز رسیدن آنان را به اهداف رفتاری امکان پذیر سازد. محتوای یک برنامه آموزشی بر اساس اهداف آموزشی تهیه می شود و لازم است کلیه مطالب و فعالیت های موجود در آن با اهداف کلی و رفتاری منطبق باشد. به طور کلی، محتوای آموزشی حاوی دو نوع موضوع اصلی است:

- موضوعات نظری: شامل حقایق، مفاهیم و دستورالعمل های علمی در تمام زمینه های مرتبط با موضوع
- موضوعات عملی: شامل کلیه کارهایی که فراگیر پس از یادگیری قادر به انجام دادن آنها هستند.

در انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه های آموزش سلامت به این سئوالات باید پاسخ داد:

- ۱- آیا محتوای آموزشی، اهداف آموزشی را پوشش می دهد؟
- ۲- آیا محتوای آموزشی، با سطح سواد و قدرت یادگیری فراگیران متناسب است؟
- ۳- آیا محتوای آموزشی، فراگیران را آماده انجام رفتار یا مهارت مورد نظر می کند؟
- ۴- آیا محتوای آموزشی، با روش ارائه مطالب همخوانی دارد؟

الف- انتخاب محتوای آموزشی

معیارهایی برای انتخاب محتوای آموزشی:

- ۱- اهمیت: محتوای آموزشی باید دارای درجه بالایی از اهمیت باشد. مفاهیم و اصول اساسی، پیام ها مورد تاکید، آنچه که مورد انتظار است تا فراگیران یاد گرفته و انجام دهند باید در محتوا بیان شود. محتوا نباید صرفاً براساس حیطه شناختی تهیه شود بلکه به منظور ایجاد علاقمندی در فراگیران، به حیطه عاطفی نیز توجه کافی داشته باشد.
- ۲- اعتبار: محتوای آموزشی باید دارای اعتبار بر مبنای مدارک و منابع علمی باشد.
- ۳- علاقه: در تهیه محتوای آموزشی باید، علاقه و تمایلات فراگیران نیز مورد توجه قرار گیرد و محتوا بر این اساس تهیه شود.
- ۴- سودمندی: محتوای آموزشی باید کاربرد مفیدی از نظر فراگیران داشته باشد. به عبارت دیگر، برنامه آموزشی بتواند معلوماتی را که در زندگی و کار روزانه و آتی فراگیر کاربرد را را به او بیاموزد.
- ۵- قابلیت یادگیری: در صورتی که محتوا برای فراگیر قابل یادگیری نباشد، فراگیر تنها آن را با تکرار حفظ خواهد کرد و پس از مدتی کوتاه فراموش خواهد کرد. محتوا باید به طور مناسب سازمان دهی شود تا با ویژگی ها و تجربیات فراگیر متناسب باشد و یادگیری موثر باشد.
- ۶- متناسب بودن با نظام ارزشی: انتقال محتوای آموزشی که با نظام ارزشی فراگیران متفاوت یا مغایر باشد، تاثیری نخواهد داشت.
- ۷- انعطاف پذیری: در انتخاب محتوا باید به عواملی مانند زمان، بودجه اختصاص داده شده و سایر منابع در دسترس توجه کافی شود. محدودیت ها در این موارد می تواند انتخاب محتوا را با مشکل روبرو سازد.

نکات ضروری در تهیه و تدوین محتوای آموزشی

۱. توجه به میزان علاقه، رغبت و توانایی فراگیران نسبت به موضوع

۲. بیان مفاهیم و اصول مرتبط با هر حوزه از دانش
۳. رعایت توالی مطالب
۴. توجه به تازگی موضوع
۵. همخوانی و سازگاری با ارزش ها و فرهنگ حاکم بر فراگیران
۶. ارتباط محتوای آموزشی با مسائل و مشکلات روز
۷. انطباق محتوا با زمان اختصاص داده شده برای آموزش
۸. توجه به محتوای آموزشی به عنوان پایه ای برای آموزش های بعدی (آموزش مداوم)

ب- سازماندهی محتوای آموزشی

توالی درست و ترتیب ارائه مطالب محتوای آموزشی می تواند دستیابی به اهداف آموزشی را ممکن سازد. وقتی که ابتدا مسایل عینی تر آموزش داده شوند و پس از آن مسائل انتزاعی طرح شود، این امر موجب ملموس شدن آموزش بر اساس تجربیات و توانایی های فراگیران می شود. از طرف دیگر، هر چه مطالب از مفاهیم ساده تر به مفاهیم پیچیده تر ارائه شود، اثربخشی برنامه آموزشی بیشتر خواهد شد.

اولویت بندی انتخاب محتوا براساس سه دسته مطالب زیر مدنظر خواهد بود:

۱. محتوایی که فراگیر باید بداند (Must know): مانند دانش، نگرش و مهارت هایی که برای ایجاد رفتار در فراگیر لازم و ضروری است.
۲. محتوایی که فراگیر بهتر است بداند (Better to know): مانند دانش، نگرش و مهارت هایی که با ایجاد رفتار در فراگیر مرتبط است و دانستن آنها برای انجام رفتار مفید است اما ضرورت فوری ندارد.
۳. محتوایی که فراگیر خوب است بداند (Nice to know): مانند دانش، نگرش و مهارت هایی که با موضوع مورد بحث مرتبط است اما یادگیری آنها به طور مستقیم برای انجام رفتار ضروری نیست.

مرحله چهارم: تعیین الگوهای آموزشی و تدریس

الگو یا مدل، نقشه کلی انجام کاری است که بنا به مقتضیات و شرایط اجرایی، امکان تغییر در آن وجود دارد. در حوزه آموزش، الگوهای آموزشی چارچوب هایی برای فعالیت های آموزش دهنده و فراگیر و سازماندهی و ارائه مطالب مرتبط با موضوع آموزشی، الگوی آموزش نام دارد.

ویژگی های الگوهای آموزشی:

- ۱- با استفاده از الگوها، سازماندهی فعالیت ها در برنامه های آموزشی امکان پذیر خواهد بود.
- ۲- الگوها، نحوه صحیح تحلیل عوامل آموزشی را ممکن می سازند.
- ۳- با کمک الگوها، ارتباط منطقی بین عوامل مختلف در یک برنامه آموزشی مشخص می شود.
- ۴- استفاده از الگوها به شناسایی کمبودها و نقص های موجود در برنامه های آموزشی کمک می کند.
- ۵- الگوها، کنترل و مدیریت برنامه های آموزشی را ممکن می سازند.

برخی از الگوهای آموزشی و ویژگی های آنها

نمونه های زیادی از الگوهای آموزشی وجود دارند و ما در این بخش، به سه نمونه از این الگوها که در آموزش و به ویژه تدریس به گروه های هدف کاربرد دارد، می پردازیم:

الف) الگوی عمومی تدریس (General Teaching Model): این الگو که اولین بار توسط رابرت گلیزر در سال ۱۹۶۱ معرفی شد، قابلیت استفاده در تمام سطوح آموزشی و بسیاری از موضوعات را دارد. الگوی عمومی، فرایند آموزش را به خوبی توصیف می کند و به مدرس در سازماندهی مراحل مختلف این فرایند کمک می کند. در این الگو، پنج مرحله وجود دارد:

- ۱- مرحله اول: تعیین اهداف آموزشی به ویژه اهداف رفتاری
- ۲- مرحله دوم: تعیین رفتار ورودی و ارزشیابی تشخیصی
- ۳- مرحله سوم: تعیین شیوه ها و رسانه های مورد استفاده در آموزش
- ۴- مرحله چهارم: سازماندهی شرایط و موقعیت آموزشی: آماده کردن خود برای آموزش دادن، آماده کردن محیط آموزشی و کسب تجارب لازم برای تدریس
- ۵- مرحله پنجم: سنجش و ارزشیابی عملکرد و میزان یادگیری فراگیران

ب) الگوی پیش سازمان دهنده (Advanced Organizer Model): پیش سازمان دهنده مطلب یا مفهومی است که از طریق آن، مطالب مختلف با نظمی خاص سازمان می یابند و در ذهن فراگیر جای می گیرند. در حقیقت پیش سازمان دهنده، یک مطلب یا مفهوم کلی است که در آموزش و تدریس به عنوان مقدمه بیان می شود تا بتوان مبحثی که قرار است ارائه شود را با مباحث پیشین مربوط سازد. این الگو موجب می شود که فراگیر، مباحث را به صورت سازمان یافته در ذهن خود جای دهد. در این الگو، آموزش دهنده نقش ارائه کننده پیش سازمان دهنده و مباحث جدید را دارد و فراگیران غیر فعال هستند. جهت ارتباط در این الگو از آموزش دهنده به سمت فراگیران است. مراحل اجرای آموزش براساس الگوی پیش سازماندهنده عبارتند از:

۱. ارائه پیش سازماندهنده: مطلبی که کلی تر از مطلب یا مطالب درس جدید باشد
 ۲. ارائه مفاهیم و مطالب درس جدید
 ۳. بیان مثال ها و نمونه هایی برای تفهیم مطالب جدید
 ۴. ارائه مناسب مثال های بیان شده برای ارتباط با مفهوم پیش سازماندهنده
- نقش مدرس در الگوی پیش سازماندهنده، ارائه کننده مفاهیم پیش سازماندهنده و مطالب درسی و نقش فراگیران، دریافت کننده و پذیرنده مطالب است. مدرس در این الگو، در تحقق اهداف تدریس نقش فعالانه و قاطع دارد و فراگیر مطالب را دریافت می کند و در جای مناسبی از ساختار شناختی خود قرار می دهد. در این الگو، مدرس برای ارائه مطالب باید مناسب ترین پیش سازماندهنده را انتخاب کند و اطمینان حاصل کند که فراگیران پیش سازماندهنده را فهمیده اند و قادر هستند آن را با مطالب بعدی ارتباط دهند.

اطلاعات و معلومات از مدرس به فراگیر منتقل می گردد، امکان کشف مطالب نو برای فراگیران محدود می شود، فراگیران برای بحث و تبادل نظر درباره مطالب ارائه شده کمتر مجال پیدا می کنند و مدرس با فرد فرد فراگیران ارتباط یکطرفه دارد، در حالی که فراگیران با او و یکدیگر ارتباطی ندارند.

در این الگو، تنها منابع و شرایط آموزشی شامل مدرس، کتاب و کلاس درس است و شرط اصلی یادگیری در این الگو، وجود مدرسی است مسلط به موضوع و آشنا به الگوی پیش سازماندهنده که بتواند مطالب را با سلسله مراتب مشخص و از کلی به جزئی ارائه کند و در جای مناسب ساختار ذهنی فراگیر قرار دهد.

ج) الگوی حل مسئله (Problem-solving Model): در این الگو برخلاف الگوی پیش سازمان دهنده، فراگیران نقش فعال دارند و آموزش دهنده نقش راهنما را به عهده دارد. بدین معنا که آموزش دهنده به عنوان منبع اطلاعات محسوب نمی شود و به جای اینکه دانش و اطلاعات علمی را به فراگیران منتقل کند، تنها روش کسب اطلاعات را به فراگیران می آموزد. مراحل اجرای آموزش براساس الگوی حل مسئله عبارتند از:

۱. طرح مسئله
 ۲. جمع آوری اطلاعات توسط فراگیر و با راهنمایی آموزش دهنده
 ۳. ساختن فرضیه و پیش بینی راه حل های احتمالی و فرضی
 ۴. آزمون فرضیه مطرح شده توسط فراگیر
 ۵. نتیجه گیری، تعمیم و کاربرد نتایج
- در این الگو، انتخاب مساله مناسب برای شروع آموزش بسیار اهمیت دارد. مساله ای که به اندازه کافی برای فراگیران جذاب و برانگیزاننده باشد و با خصوصیات فراگیران از نظر زمانی، مکانی و محتوایی تناسب داشته باشد. پس شناخت درست گروه هدف اساس کار در این الگوی آموزشی است.

در الگوی حل مساله، مدرس نقش راهنما را در فرآیند آموزش برعهده دارد و فراگیران فعال، جستجوگر، توانا، علاقمند و شریک برنامه و ارتباط دوجانبه و صمیمانه بین فراگیران و آموزش دهنده، شرط موفقیت و دستیابی به اهداف آموزشی خواهد بود. در این الگو، فراگیران با یکدیگر و با مدرس ارتباط دو جانبه به شکل فردی و گروهی دارند و تلاش همراه با اشتیاق و علاقه در جهت حل مساله و در صورت لزوم کمک گرفتن از مدرس، و ارتباط براساس احترام و محبت متقابل وجود دارد.

در این الگو، کتاب و محتوای آموزشی ارائه شده توسط آموزش دهنده، تنها منابع آموزشی نخواهند بود و نیروی انسانی، کتابخانه، مرکز اینترنت، فیلم و حتی محیط های واقعی منابع دریافت اطلاعات هستند. به همین دلیل ممکن است اکثر فعالیت های آموزشی در خارج از مکان رسمی آموزش انجام شود.

مرحله پنجم: انتخاب روش ها و شیوه های آموزشی

با وجودی که پیش از این روش (Method) را راه نظام مند و منطقی برای ارائه محتوای آموزشی و شیوه (Technique) را راه به کارگیری مهارت های اساسی یا نحوه انجام ماهرانه روش آموزشی تعریف می کنند و شیوه ها را زیرمجموعه ای از روش ها می دانستند، ولی در منابع جدید، بین روش و شیوه آموزشی تفکیک قائل نمی شوند و آنها را تحت یک تعریف قرار می دهند.

در تعیین و انتخاب روش ها و شیوه های آموزشی باید به نکات مهمی توجه کرد. ویژگی های دموگرافیک گروه هدف مانند سن، جنس، سطح تحصیلات، محل سکونت، ویژگی های مکانی، محدودیت زمانی، توجه به امکانات موجود شامل ابزار و وسایل مورد نیاز برای آموزش، شرایط فرهنگی حاکم بر گروه هدف و محیط آموزش و بالاخره اهمیت مساله، شدت و گستردگی مربوط به آن، همه در تعیین روش های آموزشی دخالت دارند.

عوامل موثر بر انتخاب روش های آموزشی:

- ۱- اهداف آموزشی: اگر هدف از آموزش انتقال مطالب به گروه هدف یا سایر سطوح شناختی باشد، استفاده از روش توضیحی مانند سخنرانی و یا بهره گیری از رسانه های چاپی، و یا رسانه های دیداری شنیداری کمک کننده خواهد بود. برای اهداف مهارتی، روش های نمایش عملی، ایفای نقش و پروژه عملی و برای اهداف حیطة عاطفی، از روش هایی مانند بحث گروهی، پرسش و پاسخ یا حضور در فیلم و نیز استفاده از رسانه های دیداری شنیداری می توان استفاده کرد.
- ۲- محتوای آموزشی
- ۳- آموزش دهنده: مهارت و تجربه آموزش دهنده در استفاده از روش و ابزارهای آموزشی نقش مهمی دارد.
- ۴- فراگیر: میزان تجربه، سواد و تعداد فراگیران در تعیین روش آموزشی موثر است به طوری که برای فراگیران باتجربه تر استفاده از روش های فراگیر محور مانند ایفای نقش و بحث گروهی و برای فراگیران کم تجربه تر روش های مدرس محور مانند سخنرانی پیشنهاد می شود.
- ۵- نیازهای عملی: قابلیت اجرا با توجه به محیط فیزیکی وسایل و ابزارهای آموزشی و زمان می تواند نوع مناسب روش های آموزشی را تعیین کند.

انواع روش های آموزشی:

- در اجرای برنامه های آموزش سلامت، طیف وسیعی از روش ها و شیوه های آموزشی مورد استفاده قرار می گیرد که براساس محورهای مختلفی دسته بندی می شوند. یک دسته بندی کلی آنها به شرح زیر است:
- الف) روش های آموزش فردی: مانند آموزش چهره به چهره و مشاوره
 - ب) روش های آموزش گروهی: سخنرانی، بحث گروهی، ایفای نقش، نمایش عملی، کارگاه، سمینارها و ...
 - ج) روش های آموزش به جوامع (Communities): با هدف توانمند سازی جامعه برای دستیابی به مهارت های لازم که در آن به مشارکت جامعه در آموزش به ویژه درگیر کردن رهبران عقیدتی جوامع در برنامه های آموزشی، توجه به نقش سازمان های محلی و مردم نهاد و تلاش برای تشکیل کارگروه های مشورتی و اجرایی، و طراحی و اجرای بسیج های آموزشی و ارتباطی توجه می شود. نوع دیگر دسته بندی روش ها و شیوه های آموزشی قرار دادن آنها در دو گروه تعلیمی و مشارکتی است:
- روش های تعلیمی: حفظ و تکرار، سخنرانی، خودآموزها، رسانه های آموزشی
 - روش های مشارکتی: پرسش و پاسخ، نمایش عملی، ایفای نقش، بحث گروهی، حضور در فیلم
- درباره ویژگی های هر یک از این روش های آموزشی در بخش اجرای برنامه آموزشی بحث شده است.

کار گروهی ۳

برای اهداف آموزشی که در کار گروهی قبل تدوین کردید، محتوای آموزشی تهیه کنید. ویژگی های زیر را مورد توجه قرار دهید:

۱. توجه به میزان علاقه، رغبت و توانایی فراگیران نسبت به موضوع
 ۲. بیان مفاهیم و اصول مرتبط با هر حوزه از دانش
 ۳. رعایت توالی مطالب
 ۴. توجه به تازگی موضوع
 ۵. همخوانی و سازگاری با ارزش ها و فرهنگ حاکم بر فراگیران
 ۶. ارتباط محتوای آموزشی با مسائل و مشکلات روز
 ۷. انطباق محتوا با زمان اختصاص داده شده برای آموزش
 ۸. توجه به محتوای آموزشی به عنوان پایه ای برای آموزش های بعدی (آموزش مداوم)
- پس از تهیه محتوای آموزشی درباره پاسخ سئوالات زیر در گروه بحث کنید:

- ۱- آیا محتوای آموزشی، اهداف آموزشی را پوشش می دهد؟
- ۲- آیا محتوای آموزشی، با سطح سواد و قدرت یادگیری فراگیران متناسب است؟
- ۳- آیا محتوای آموزشی، فراگیران را آماده انجام رفتار یا مهارت مورد نظر می کند؟
- ۴- آیا محتوای آموزشی، با روش ارائه مطالب همخوانی دارد؟

طرح درس (Lesson Plan): نقشه کلی و راهنما برای هدایت فعالیت های آموزشی به شمار می رود و شامل پیش بینی و تنظیم مجموعه فعالیت هایی است که آموزش دهنده از قبل برای رسیدن به یک یا چند هدف آموزشی تدارک می بیند. مزیت طرح درس این است که آموزش دهنده فعالیت های ضروری آموزشی را به ترتیب و یکی پس از دیگری در مراحل و زمان های مشخص و به شیوه ای منطقی پیش می برد.

طرح درس به عنوان نقشه ای برای اجرای آموزش، باید انعطاف داشته باشد تا در صورت بروز مشکلی خاص در طی فرآیند آموزش، طرح موضوعات جدید یا تفاوت در نیازهای فراگیران، تغییر کند.

اجزای ضروری در یک طرح درس

- ۱- اهداف آموزشی: تدوین اهداف آموزشی کلی و رفتاری، با در نظر گرفتن شرایط و امکانات و متناسب با سطوح مختلف حیطة یادگیری انجام می شود و این اهداف از ساده به مشکل تنظیم شوند.
 - ۲- رئوس مطالب (Content Outline): شامل اطلاعاتی است که تدریس خواهد شد و باید به طور مستقیم از اهداف گرفته شود.
 - ۳- روش های آموزشی مورد استفاده در آموزش
 - ۴- برآورد زمانی: (Time Estimation): براساس میزان مطالب آموزشی برای هر عنوان و روش انتخاب شده
 - ۵- منابع آموزشی مورد نیاز: شامل مواد و وسایل آموزشی و تسهیلات و امکانات است.
 - ۶- تکالیف فراگیران (Participant Assignments): فعالیت ها و تکالیف که فراگیران برای یادگیری و رسیدن به اهداف آموزشی باید انجام دهند.
 - ۷- روش ارزشیابی: تعیین تکنیک، روش و وسیله ارزشیابی فراگیران برای رسیدن به اهداف آموزشی، مانند طرح سوال، اجرای آزمون، مشاهده مستقیم عملکرد
- معمولا طرح درس توسط آموزش دهنده ای که برای یک دوره آموزشی برنامه ریزی می کند، آموزش دهنده دیگری که در تدریس دوره آموزشی همکاری دارد و یا توسط شخصی که ممکن است دوره آموزشی را برای آموزش به فراگیران و در جای دیگری طراحی کند، نوشته می شود. نمونه ساده ای از فرم مربوط به یک طرح درس در صفحه بعد ارائه شده است.

فرم طرح درس

<p>عنوان دوره: گروه هدف: عنوان درس: تاریخ ارائه:</p>			
<p>هدف کلی: اهداف رفتاری: انتظار می رود در پایان این درس، فراگیر بتواند:</p> <ul style="list-style-type: none">-۱-۲-۳			
منابع موردنیاز	برآورد زمانی	روش آموزش	رئوس کلی مطالب
<p>تکالیف فراگیر:</p>			
<p>روش ارزشیابی:</p>			

کار گروهی ۴

براساس موضوع انتخاب شده در کارهای گروهی قبل، اهداف آموزشی نوشته شده و محتوای آموزشی، طرح درسی برای یک گروه هدف مناسب بنویسید. از این که در طرح درس شما کلیه اجزای طرح درس رعایت شده باشد اطمینان حاصل کنید.

